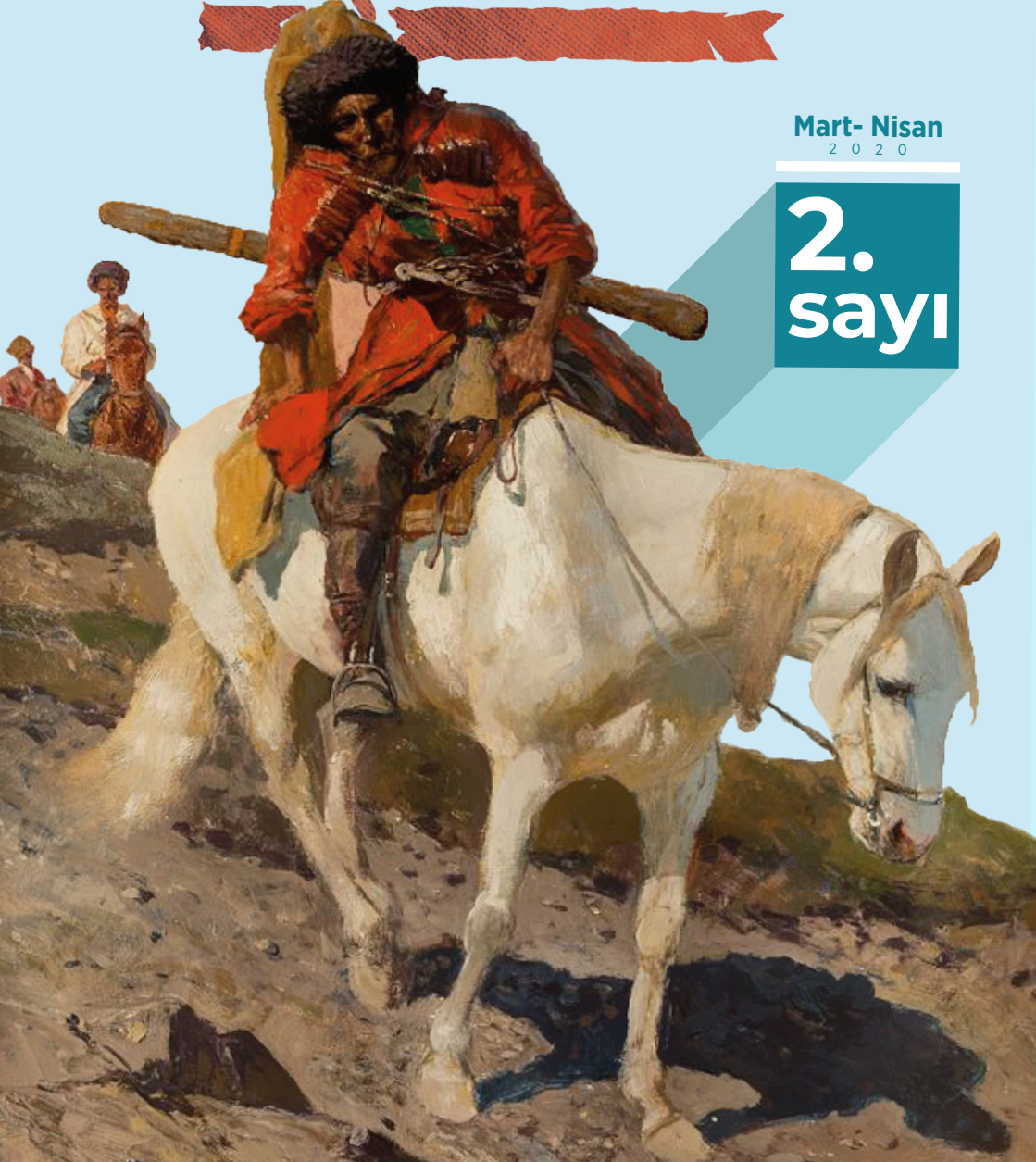

D Ü Ş Ü N C E

ГЦСЫСЭ

Mart- Nisan
2 0 2 0

2.
sayı

Çerkeslerin (Adıgelerin) Uluslaşması

Gerige Talha

Çerkesler, Çarlık Rusya'nın yayılmacı politikalarının Kuzey Kafkasya üzerine yoğunlaştığı 17. yüzyıla kadar merkezi bir devlet oluşturmamışlardır. Merkezi devlet kurulmamasının ilk nedeni, Çerkeslerin devlete ihtiyaç duymamasıdır. 12 boy halinde yaşayan Çerkeslerde feodal bir yapı hakimdi. Çerkesler boylar ve bölgeler arasında anlaşmazlık olduğu zaman bu anlaşmazlığı çözecek bir çözüm mekanizması bulmuşlardı. Mahkeme ve meclis görevi gören "Adıge khase" adı verilen yönetim mekanizması ile bölgeler ve boylar arasında uyum sağlanıyor ve anlaşmazlıklar çözülüyordu. Khaselerde bölge, boy ve köy sorunları görüşülüyor; savaş ve barış kararları alınıyordu.

Rus Çarlığının 17. yüzyıldan itibaren Kuzey Kafkasya üzerine yayılmacı politikalarının yoğunlaşmasıyla Çerkesler "ulusal konsolidasyonu" (birleşmeyi) sağlayamadı ve bu nedenle devletleşme sürecine giremediler. Rus Çarlığının yayılmacı politikalarının başarıya ulaşması ile birlikte Çerkesler devletleşme sürecine girme imkanını kaybettiler.

Çarlık Rusya Kuzey Kafkasya'yı işgal ettikten sonra bölgeyi kolonileştirmeye başlamıştır. Bu kolonileştirme süreci kapsamında, yüz binlerce Kazak (Cossack), tarım işçisi olarak Kuzey Kafkasya'ya yerleştirilmiştir. Kuzey Kafkasya Çarlık Rusya'nın tarım ve hammadde kaynağı haline gelmiştir. 1864-1917 yılları arasındaki dönem Çarlık'ın Kuzey Kafkasya'yı "Rus kapitalizmine" ekleme çabalarının olduğu bir dönemdir.

1917 Ekim Devrimi ile birlikte "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" ilkesi doğrultusunda Kuzey Kafkasya'da özerk yönetimler kurulmuştur. Sovyet Etnografi Kuramına göre; etnik gruplar "natsiya"(ulus), "natsionalnost" (milliyet) ve "narodnost" (ulus-altı statüsü) olarak sınıflandırılmışlardır. 1960 yılı Şubat ayı nüfus sayımına göre, Adıgeler 79.631 nüfusla "narodnost", Çerkesler 30.435 nüfusla "narodnost" ve Kabardeyle ise 203.630 nüfusla "natsiya" olarak sınıflandırılmışlardır. Sovyet yönetimi bir etnik grubu "natsiya" olarak sınıflandırmak için "dil birliği, bölge birliği ve kültürel birlik" aramaktadır. 300 binin altında bir nüfusun ekonomik birliği olmayacağı savunulduğu için, böyle bir etnik grup "narodnost" olarak adlandırılmaktadır. Fakat burada tarihsel bir hata vardır. Çerkesler, Adıgeler ve Kabardeyle ayrı birer halk değildir. Hepsisi aynı halktır. Çerkes, başka halkların Adıgeleri tanımlamak için kullandığı bir kavramdır. Kısaca; Çerkesler Adıge, Adıgeler de Çerkes'tir. Kabardeyle ise Adıge halkının 12 boyundan biridir. Bu nedenle Sovyet Etnografi Kuramında hata vardır.

Sovyet döneminde Adıgeler Adıgey Özerk Bölgesi, Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi ve Kabardeyle-Balkar Özerk Cumhuriyeti olarak 3 ayrı siyasi bölgeye ayrılmıştır. Bu durum Çerkesleri (Adıgeleri) bir halk olarak bütünlükten yoksun bırakmıştır. Sovyet yönetiminin yaptığı bu hatayı iki farklı seçenekli neden ile açıklayabiliriz: (1) Sovyet Yönetimi, bilgi eksikliğinden dolayı böyle bir hataya düşmüştür. Çünkü bir halkı üçe bölüp ikisini "narodnost (ulus-altı statüsü)" diğerini "natsiya (ulus)" olarak adlandırmak büyük bir saçmalıktır. (2) Sovyet yönetimi böl-parçala-yönet politikası ile halkları kontrol altında tutmak istemiştir. Günümüze kadarki sürece baktığımızda 2. seçeneğin doğru olduğunu anlıyoruz.

Sovyetler yıkıldıktan sonra mezkur özerk bölgeler Federasyon'a bağlı üç farklı cumhuriyet statüsüne erişmişlerdir.

Bugün Çerkesler, oluşturulan yapay kimliklerin millet/ulus olarak kendilerine zarar verdiğinin farkındadır ve Sovyet yönetiminin yarattığı yapay kimlikleri reddedip "Çerkes" kimliği altında örgütlenmek ve tek bir ulus olmak istemektedirler.

Kaynakça

Kalkan Yeldar Barış, Adıgey'de Devletleşme Süreçleri ve Ulusal Sorun, Phoenix Yayınları

DİL ve MİLLET

Bram Alaudin

Dil; bir milleti millet yapan en önemli, ilk ve son temel ögedir. Millet olmak dille başlar ve dilin bitmesiyle de millet ve millete aidiyet de son bulur. Her toplum binlerce yıl süren zaman dilimlerinde sesleri, seslerle de kelimeleri oluşturur; kendine özgü kurallara bağlı cümleler kurar, duygu ve düşüncelerini onunla ifade eder. Onda milletin akli, fikri, beyni, ruh ve inanç dünyası, hayat felsefesi mevcuttur. Dil ve din (her türlü inanç) insanların mezara kadar taşıdıkları tek hazineleridir. Evlerimizi, ülkelerimizi, elbiselerimizi, her türlü mal varlığımızı değiştirebiliriz ya da kaybedebiliriz; onca değişime veya kayba rağmen millet olmaktan çıkmayız. Ancak dilimizi kaybettiğimiz zaman milli aidiyetimizi de kaybederiz.

Tarih; özgürlüklerini, kültürlerini, vatanlarını ve dillerini yitirmiş sayısız milletle doludur. Yani tarih aynı zamanda milletler mezarlığıdır. Ancak dillerini koruyabilen toplumlar, sahip oldukları her şeylerini yitirseler bile ayakta kalabilmişler ve günün birinde, yeniden, tarih sahnesine çıkabilmişlerdir. İbraniler, Türkler, Adigeler vb. bunun canlı örnekleridir. Adigelerin İskit, Hun, Moğol, Tatar, Kazak, Acem, Arap, Rus akınlarına karşı büyük badireler atlatarak günümüze kadar var olabilmelerini, dillerinine ve medeniyet algılarına (bze ve Xabze) borçlu olduklarını sanıyorum.

Millet olmanın ön koşulu olan dil-medeniyet-millet (bze-xabze-lhepkh) ilişkisi milli varlığın da zorunluluğudur. Unutmamak gerekir ki ne batı Adige topraklarında konuşulan Adige dili ağızları ne de doğu Adige topraklarında konuşulan Adige dili ağızlarının hiç birisi, kendi yerel adlarıyla Adige dilinden ayrı birer dil değildirler. Örneğin Ç'enguy, Kaberdey, Besleney, Hatikhoy, Şapsığ, Abzax, Wubix vb. ağız ya da şiveler birer ayrı dil olmadıkları için bunları farklı bir dil gibi algılamak, öyle kullanmak, yeni kuşaklara bu şekilde sunmak oldukça büyük bir hatadır. Üstelik böylesi tavırlar milli bütünlüğü bozar, toplumu küçültür, toplumun gücünü yok eder ve milleti kabile boyutuna indirger. Çünkü yukarıda andığımız tüm ağız ve şivelerin her birisi ADIGE dilinin ağızları, her bir topluluk da büyük ADIGE milletin kardeşleri, evlatlarıdır. Yukarıda saydığımız şiveleri farklı dil olarak algılamak onları farklı millet olarak görme tehlikesini doğurur ki bu bir millet için ölümcül bir hastalık demek olur.

Dahası travma dönemi ürünü olan bugünkü Adigey'in, Kaberdey'in farklı cumhuriyetlere sahip olması, insanlarımızın ADIGE dilinin farklı aksanlarını kullanması bu kadim Adige dilinin, bu kadim milletin, Adige milleti olma bütünlüğünü bozamaz, bozmamalıdır. Millet birliği dil birliğinden geçer. Dil birliği ise farklı aksanları birer dil olarak görmekten değil, bunların tamamını ADIGABZE (Adige dili / Çerkes dili) olarak görmekten geçmektedir. Ayrıca, bugün elzem olan, farklı coğrafyalarda ve cumhuriyetlerde yaşayan Adigeleri, birlikte yaşadıkları milletlermiş gibi bakamayız. Bunların tamamı Adige milleti olarak görülmelidir. Tabiidir ki bu insanlar yaşadıkları ülkelerin vatandaşlarıdır ve yasalar karşısında herkes gibi sorumludurlar. Bir ülkenin vatandaşı olmak o ülkeye bağlılığı elzem kılar, ancak insanların kendilerini inkar etmeleri gerekmez. Öyle olmuş olsaydı Almanya'da yaşayan dört milyona yakın insanın Türklüklerinden çıkmaları gerekirdi. Öncelikle bu asli bakışın tüm Adigeler tarafından içselleştirilmesi ve yine onlar tarafından işlevlik kazandırılması gerekmektedir.

Adigeler bugün öncelikli olarak ana dillerini olması gereken yere taşınmalıdırlar. Ondan sonra istedikleri kadar dil öğrensinler; çok da güzel olur. Unutulmamalıdır ki ana diliyle doğmayan her insan, başkasının hanesine yazılmış insan demektir. Bu asla ve asla mikroculuk değildir, başkalarına düşmanlık değildir, ayrımcılık hiç mi hiç değildir. Sadece Adige diline sahip çıkmaktır. Bugün bizler bunu yapmadan başkalarının Adigabze öğrenmelerini beklememiz çok da şık olmasa gerek.

Unutmayınız ki Adigabze kaybolursa Adige kaybolur, Adigey* kaybolur.

* Adigey: Adigelerin Kafkasya'daki tüm tarihi topraklarının bütünü.

Krubera, Dünyadaki En Derin Mağara

Fransız kaşifler tarafından 1956 yılında dünyanın en derin mağarası olarak keşfedilen Krubera Abhazy'a'nın **Gagra** bölgesinde yer almaktadır.

Fransız kaşifler, Mağara'da yaptıkları ilk keşiflerde 1000 metre kadar derinliğe inebilmişlerdir. Daha derinlere inememelerinin sebebi teknolojilerinin eksikliğiydi. Ardından geçen 60 yılı aşkın süre içerisinde Ukraynalı, Rusyalı ve Avrupalı birçok mağara bilimci ve maceracı tarafından derinliklerine inilen Krubera mağarası, ismini 2005 yılında mağaranın 1800 metre kadar derinliklerine inmeyi başaran Alexander Krubera'dan almıştır.

Önceleri derinliği 2190 metre sanılan Krubera mağarası, Rus mağara bilimciler Pavel Demidov ve İlya Turbanov tarafından yapılan keşifler sonrasında mağara derinliği 2212 metre olarak saptandı. Krubera mağarası 2000 metre derinliği aşan tek mağara olarak da kayıtlara geçti.

Demidov ve Turbanov mağaraya 27 günde inmeyi planlarken inanılması güç bir şey oldu ve mağaranın en derin noktasına 7 günde inmeyi başardılar. Bununla birlikte bu iki Rus mağara bilimci, mağaranın uzunluğunu da **14.320** metre olarak belirlediler.

2212 metre derinliğe sahip bu mağaranın ziyaretçilerine de olumlu/olumsuz birkaç sürprizi var. İlki, mağaranın içinin bir hayli düzensiz bir yapıya sahip olması. Bazı geçitlerin arası, bir insanın sığamayacağı kadar dar. Bu durum mağara bilimcilerin hızını bir hayli azaltıyor. Dünyanın en yüksek dağı olan Everest'in (8.848 metre) zirvesine 26 saatte çıkmayı başaran dağcılar var. Krubera mağarasının en derin noktasına en hızlı şekilde iniş ise yedi gün alıyor. İkincisi, dondurucu yer altı suları. Daha önce mağaraya dalış yapan bir grup, dondurucu su birikintileri yüzünden daha derine inemeyip mağaradan çıkmışlardı. Aynı yere kadar inen başka bir grup, daha derine inmelerini sağlayacak bir geçit keşfetmişlerdi. Üçüncüsü ve sonuncusu, daha önce görülmeyen canlı türleri. Mağarada yeni böcek türleri ve su canlıları bulunmuş durumda.

Mağara, zoologlar ve mağara bilimciler tarafından halen araştırılmakta. Gelecek ne gösterir bilemeyiz ama mağara hakkında keşfedilecek çok şey var gibi duruyor...

Адыгэхэрэ Сабий Джэгуклэхэмрэ

Джэгуклэхэр бзэм хуэдэу, хабзэм хуэдэу, шыгын хуэдэу лъэпкъ культурэм и зы къудамэщ. Сабий джэгуклэхэмклэ сабийхэр ягъэджэгү икли ахэр анэдэлъхубзэм хуегъасэ. Адыгэ цыыхубэм, анэхэм я бынхэр, нанэхэм я пхъурылъхухэр, я къуэрылъхухэр ягъэтхъэн щхъэклэ я сабийхэр ягъэджэгурт. Хуэм-хуэмурэ щымылэж мэхуэ мы джэгү дахэхэм ящыщ зыгуэр:

1. (И лэгур егъэкъл)
 - Мыбдей мэл щохъурэ...
2. (И лэхуамбэшхуэм йолэб)
 - Мыбдей хъурей щоджэгурэ...
3. (И лэхуамбэ пэрытым йолэб)
 - Мыбы "накълэ-сыкълэ дывгъэкълэж" желэ...
4. (И лэхуамбэ курытым йолэб)
 - Мыбы "тлэкъл дымышхэу дыкълэжын" желэ...
5. (И лэхуамбэцлэншэм йолэб)
 - Мыбы "нанэ гъуэмылэ тлэкъл хуэдмышхуэ дыкълэжын" желэ...
6. (И лэхуамбэцыкълум йолэб)
 - Мыбы "феуэ, феуэ цыкълужьым цыкълужьым, феуэ феуэ цыкълужьым цыкълужьым" желэ.

Гуанэпщей Жанбэч

Çerkesler ve Çocuk Oyunları

Oyunlar dil gibi, gelenek-görenek gibi, kıyafetler gibi kültürün bir parçasıdır. Oyunlar hem çocuklara eğlencedir hem de bir nevi anadil eğitimidir. Çerkes toplumunda da anneler çocuklarını, nineler torunlarını eğlendirmek için oyunlar oynatırlardı. Yavaş yavaş yok olan bu güzel oyunlara bir örnek verecek olursak:

1. (Авуç içи гыдыкланыр)
 - Burada koyunlar otlarmış...
2. (Baş parmağa dokunulur)
 - Burada halka olup oynanmış...
3. (İşaret parmağına dokunulur)
 - Bu "Hadi hep birlikte eve dönelim." demiş...
4. (Ortanca parmağa dokunulur)
 - Bu "Birazcık yemek yemeden mi dönelim?" demiş...
5. (Serçe parmağına hafifçe vurulur)
 - Bu "Vurun vurun ufaklığa! Vurun ufaklığa!" demiş.

Gonepş'ey Janbek

Шыгыэлыгыэ /Şıǵalıǵue

Abdurrahman Katı ile Röportaj

Sogur Jankat

Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Ben Abdurrahman Katı. 1961 yılında Kayseri-Pınarbaşı, Aşağıkızılçevlik (Mekeney) köyünde doğdum. Lise eğitimimi Kayseri’de tamamladıktan sonra üniversite için Ankara’ya geldim. Gazi Üniversitesi İşletme Fakültesinden mezun oldum. Askerden sonra, ailemin memur olmam için yaptığı baskılara rağmen ticaretle uğraştım. Çocukluğumdan beri hem derneklerle hem de toplumun ileri gelen büyükleriyle iç içe oldum. Üniversite yıllarımdan beri Ankara’dayım fakat köyümle bağımı koparmış da değilim. Her yaz köyümü ziyaret eder, sıra-i rahim yaparım. Şu anda Şimali Kafkas Derneğinin başkanlığını yapmaktayım.

Gençlerin gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz ve gençlerden beklentileriniz nelerdir?

Gençler beslendikleri kaynaklara göre şekillenirler. Eskiden gelişimlerdeki büyük etkenler aile, komşu ve toplumdur. Artık bunların yerini maalesef sosyal medya ve televizyon aldı. Aileler çocuklarına gereken zamanı ayırmıyorlar. Ayrıca yeterli de olamıyorlar, dünya öyle bir hızla ilerliyor ki aile geride kalırken çocuk devam ediyor.

Gençlerin gerçekten kim olduklarının farkına varmaları lazım. Bizi biz yapan, bizi farklı kılan değerlere sahip çıkmaları ve onları içselleştirmeleri gerekiyor. Çok güçlü bir kültürümüz ve inancımız var. Gençleri bunlarla donatabilirse iyi insan olurlar ve biz her şeyden önce bunu istiyoruz. Mühendis, doktor, avukat her ne olursa olsun başında "iyi ..." olmadıktan sonra bir kıymeti olmaz. Bizi biz yapan değerlere sahip çıkıp, iyi insan olup bunu gelecek nesillere aktarmalarını umut ediyorum.

Geçmişteki gençliğin ve gençlik ortamının günümüzden farkları nedir?

1- Bizim toplumumuz köy kökenlidir. Köylerde aşağı yukarı herkesin yaşayış tarzı benzerdi. Şehirleşme oluştukça durum tam tersine döndü. Artık iki kardeş bile dünyaya çok farklı bakıyor. Eskiden ise insanlar aynı kültürden yoğrulup aynı ortamda bulundukları için hemen herkesin değer yargıları aynıydı.

2- Eskiden toplumun bir otokontrolü vardı ve gençler de buna dahildi. Bir araya geldiklerinde buna dikkat etmek durumundaydılar. İnsanlar ilişkilerini xabze çerçevesinde sürdürürlerdi. Günümüz gençleri xabzeyi unutmuş veya ikinci, üçüncü plana atmış durumdadır. Eskiden samimiyet sonuna kadardı lakin laubalilik, laçkalık yoktu. Şu anda insanların çok samimi olmadıklarını gözlemlediğimiz halde laubalilik sonuna kadar mevcut. Karşısındakine karşı saygılı olmayanla samimiyet, dostluk olmaz; geçicidir bunlar. İlişkiler menfaate dayalı. Sistem, eğitim ve ebeveynler gençleri benmerkezci yetiştiriyor. Bizde ise benmerkezçilik önceden beri ayıplanır. Bu duruma örnek hikâyeler de var. Adamın birisi savaşta bir düşmanı vurmuş."Yav tüfek patladı, adam öldü" demiş. Kendisinin vurduğundan bahsetmemiş. Birkaç kişinin arasına kılıçla dalan birisi ise kılıcı yapan demirciyi övüyor. Görüldüğü üzere bizde her şey vermek üzere idi almak üzerine değil. Tabi dünya değişiyor, gençler de değişiyor. Biliyoruz ki her şey 50-100 sene önceki gibi devam edemez. Ama 1000 sene önce de var olan 1000 sene sonra da var olmasını istediğimiz değerlerimiz var.

Dergimiz hakkında ne düşünüyorsunuz?

Elektronik kaynakların bu kadar yaygınlaştığı, yazının bu kadar az okunduğu bir zamanda böyle bir şey yapmak cesaret ister. Ama yazının, elle tutulan gözle görülen bir ürünün yerini eminim ki hiçbir şey tutamaz. Derginizin gençlere katacağı çok farklı ve güzel şeyler olacaktır. Ben zor da olsa çok doğru ve hoş bir şey yaptığınızı düşünüyorum ve destekliyorum.

Teşekkür ederiz.

Soğuğa yenilmişti bedeni, cayır cayır yanıyordu alnı. Bu vaziyeti çok sürmeyecekti, emindi. Kesik kesik aldığı nefesler yakında tükenecekti, biliyordu. Gözyaşları yanaklarını ıslatırken evlatları düştü aklına. İkiz çocukları vardı Janset'in: Sine ve Nerit. Henüz dokuz yaşındaydılar. Hastalığına yenilmeden evvel emanetini vermeliydi onlara.

Yıllardır açmadığı sandığın yanına yürüdü ağır adımlarla. İçindeki birkaç parça kumaşı kucağına alıp, çağırdı evlatlarını yanına. Koşarak geldi çocuklar, oturdular dizinin dibine. “Ah benim gözüm.” dedi Sine'ye. “Ah benim gözdem.” dedi Nerit'e. Sonra döndü Sine'ye, başladı elindeki kıyafetleri anlatmaya:

“Bu bir saye kızım, kırmızı kadifeden. Rengi göz kamaştırır, üzerindeki altın nakış desenleri dikkat çeker. Ama sen sakın bu güzelliğe aldanma, aslolan kalbin güzelliğidir. Etekleri uzundur ama sakın kibirlenme, asıl büyüklük alçakgönüllülüktedir.”dedi.

Parmak uçlarıyla okşadı gümüş kemeri ve düğme takımını. İç çekerek devam etti konuşmaya:

“Parlak ve zarif, değil mi? Bu kemer yalnızca belini inceltir kızım. Seni değerli yapan, insanlara karşı ne kadar ince davrandığındır. Bu ısıltılı düğmelere sahip olabilirsin ama seni zengin yapan yüreğindeki merhamettir. Bunları sakın unutma, tamam mı güzel kızım?”dedi.

Öptü yanaklarından Sine'yi, gözlerine bakınca gülümsedi gözleri. Sonra Nerit'e dönerek sürdürdü konuşmasını:

“Bu bir tsey (çerkeska) oğlum. Giydiğinde kendini kuvvetli hissedersin. Bu kuvvetinin vezinlikte (mermilik) taşıdığın mermilerden, belindeki kamadan gelmediğini çok iyi bil. Seni güçlü yapan ailene ve dostlarına verdiği güvendir, dürüstlükten ayrılma. Kalpak; taktığında asalet verir insana, başını dik tutar. Bu asilliğin saygıdan geldiğini unutma. Büyüklerine de küçüklerine de saygını kaybetme. Başını dik tutan şey mantıklı ve yerli yerinde sergilediğin tavrındır.”dedi.

Kucağında kalan son parçayı da gözyaşları içinde verdi Nerit'in eline ve anlatmaya devam etti:

“Bu bir civeki (yumuşak deri çizme). Giydiğinde rahattır. Rahatlığının giydiğinden değil, yürüdüğün yoldan olduğunu bil. Doğru yoldan ayrılma, orada yürümekten korkma. Adımların ancak yoldaşın iyisiyle ve yolun doğrusuyla emin olur. Yolunu da yoldaşını da iyi seç.”dedi.

Derin nefesler alıyordu Janset. Kalkıp yatağına uzandı. Zorlukla şu cümleler döküldü dilinden:

“İsterdim ki yıllar boyu anlatayım size bunları, isterdim ki bunları giyerken göreyim sizi. Ne yazık, takatim yok bir adım dahi atmaya. Ama verdim emanetimi, anlattım size. İşte bir Çerkes gencine yakışan, böyle olmaktadır.” dedi.

*Oldular, Janset göremedi ama oldular. Sine kalbi güzel, mütevazı, ince düşünceli ve merhametli bir genç kız oldu. Nerit güvenilir, dürüst, saygılı ve kendinden emin bir delikanlı oldu. Janset'in emanetini kıyafetlerinde, kalplerinde ve karakterlerinde ömür boyu taşıdılar.

Birini veya bir grup insanı ceza olarak, bulunduğu yerden bir başka yere göndermek sürgün anlamına gelir. Hem kişiler hem de toplumlar için sürgün edilmenin yıkıcı sonuçları olur. 1864 yılında Kafkas-Rus savaşının ardından Çerkesler kendi vatanından, kültüründen, dilinden ve sevdiklerinden kopartılıp başka topraklara sürülmüştür. Bu olay, Çerkesler için büyük bir travmadır.

Yabancı topraklara sürülenler geldikleri yeri benimseyemez ve yadırgarlar. Sürekli olarak ana vatanlarına özlem duyarlar, kendilerini onca insan arasında yalnız hissederler. Bundan dolayı kendi milletimizden birilerini görünce mutlu oluruz; dertlerimiz, beklentilerimiz ve sevinçlerimiz aynıdır. Ortak değerler, kültürler, ritüeller ve simgeler bizi adeta bir evin çatısı altında birleştirir; nesilden nesile aktararak hatıralarımızda yer edinir. Bu ortak unsurlar bizim kolektif belleğimizi, bir başka deyişle toplumsal hafızamızı oluşturur. Toplumsal hafıza bizlere atalarımızdan gelen anıların, anlatılan hikayelerin ve olayların birikmesiyle oluşan bellektir. Bu belleğin etkisiyle kendimizi anlatır ve temelde anlaşılma isteriz. Ayrıca, sürgünü yaşamayan bizler bunu anlayabilmek için illaki sürgünü görmemiz gerekmez. Bu acı olay bizim toplumsal hafızamızda yer alır ve ataları sürgün yaşamamış bir milletten bu vahim durumu daha iyi anlarız.

Sürgün zamanı Kafkasya'da gemi tüccarları gemilerin alabileceği kapasiteden çok daha fazla insanı gemilere bindiriyordu. İnsanlar açlıktan ve hastalıktan kırılıyorlardı. Hastalıktan ölenlerin çoğu veremden hayatını kaybediyordu. Dr. Seyok Bülent Özgönel bir araştırmasında genellikle Çerkeslerde kalıtsal bir bağışıklık yetmezliği olduğunu tespit ettiğini söyledi. Bu durumun verem yüzünden hayatını kaybeden atalarımızdan bizlere aktarıldığını öne sürdü.

Sonuç olarak atalarımızdan bizlere, bizlerden de gelecek nesillere aktarılabilecek olan kolektif bellek içerisinde tüm hatıralarımız, özelliklerimiz, mizacımız gizlidir ve kolektif bellekte taşıdıklarımız DNA'mıza kadar işlenir.